

Jak dál s ODS

Pozn. Předložený materiál považuji za pouhou úvahu k diskusi. Pro snazší orientaci v poměrně rozsáhlém textu se jej pokusím strukturovat do jednotlivých kapitol, aniž bych tím chtěl naznačit, že jde o vyčerpávající analýzu, projekt či odbornou práci.

1. VÝCHODISKA

Nepochybně jsme utrhli velmi krutou porážku. Můžeme dnes jen spekulovat, nakolik se na ní podepsaly naše vlastní chyby, bezprecedentní zásah policie a státních zástupců spojený s pádem Nečasovy vlády či dramatické odchody některých našich dávných či nedávných představitelů v čele s Václavem Klausem. Asi budeme každý mít podle míry svých zkušeností s kritikou od voličů i podle vlastního naturelu odlišný názor na jejich význam. Ale sporem o interpretaci volební prohry se nikam neposuneme.

1.1 Výhody

Na úvod chci shrnout výhody, které ODS stále ještě má. Chápu, že v tomto čase zpytování svědomí to může být i ve vnitrostranické diskusi poměrně nepopulární. Přesto nemohu dál rozvíjet své kritické úvahy, aniž bych definoval i silné stránky našeho současného postavení. Nehodlám vyjmenovat všechny, jen ty klíčové, které se přímo dotýkají mého dalšího přemýšlení. V následující analýze budu vycházet z toho, že:

- ODS je demokratickou stranou s více než 20 tisíci členy. Máme hluboce zakořeněnou demokratickou strukturu, která, ač možná místy poraněna velrybáři a tajnými dohodami, vždy v celé naší historii byla schopna překvapit jak novináře, tak i účastníky oněch dohod. Nejsme stranou na jedno použití, nejsme marketingovým projektem. Osobně znám minimálně mnoho set našich členů – a zdaleka nejen pražských a nejen funkcionářů – a tento můj statistický vzorek mě přesvědčuje o tom, že členská základna nemizí, nerezignuje a že je naopak připravena převzít iniciativu i v časech zlých;
- ODS je stranou spojovanou nejen s vládou Petra Nečase, ale i s vládami předchozími, především s ekonomickou transformací 90. let. Obojí nás mohlo v těchto volbách poškodit, přesto jsem si jist, že voličů spokojených s budováním naší demokracie a tržní ekonomiky je stále dost. Pokud jde o naši poslední vládu, věřím, že faktických úspěchů bylo o tolik více než programových, mediálních či osobních chyb, že se v průběhu několika let její pověst u přemýšlivých voličů napraví;
- ODS je stranou, která již dvacet let má ve vínku základní teze (zastupitelská demokracie, svoboda, právo na soukromí a majetek), které jako samozřejmé ani příliš nedeklarovala, ale které jsou přesto dnes dramaticky zpochybňovány. Čím více se stanou předmětem sporu, tím lépe pro nás – budeme opět nositeli programu, který už není samozřejmý;
- ODS je stranou, která se poprvé prezentovala pod heslem Nový vítr do starých struktur. Pochopitelně je toto heslo po dvaceti letech zneužitelné i proti nám, nicméně étos odmítání ať již jasných bolševiků typu pohlavářů KSČM či agentů StB (do jisté míry proti našemu otci-zakladateli), nebo jejich skrytých výhonků typu diktátorských ekologistů či NGOistů (ve shodě s otcem-zakladatelem) je nám vlastní.

1.2 Problémy

Navzdory zmíněným výhodám dominovaly v těchto volbách očividně naše problémy. Osobně jsem zaregistroval tři hlavní výhrady, které jsem slyšel přímo od voličů během kampaně. Neřadím je podle důležitosti, ale podle toho, jak se s nimi můžeme vyrovnávat.

1. Trest za vaše chyby a hříchy.
2. Neexistence jasného lídra, chybějící jednotný tah na branku.
3. Není proč vás volit, už nezastupujete žádnou voličskou skupinu, zabýváte se jen sami sebou.

I povolební průzkumy ukazují, že nejsilnější motivací, proč nás volit, bylo „volil jsem je vždycky“. To je pěkné, ale dává nám to necelých 8 %, což je pro stranu s naší ambicí velmi málo.

2. ODPOVĚDI NA PROBLÉMY

Nabízí se otázka, co s tím. Soustředíme-li se pouze na tři výše zmíněné výhrady, lze odpovědět následovně:

2.1 Hříchy a chyby

Hříchy a chyby jsou dnes už proaktivně neřešitelné, musíme počkat, jestli nám voliči časem odpustí. Porážek zákulisních hráčů i omluv za minulé chyby už bylo tolik, že jsou dnes už kontraproduktivní. Nemůžeme přestat v očistě ODS tam, kde je to zapotřebí, ale musíme zapomenout na to, že proklamovaná očista může být tématem. Věřme, že čas léčí rány a že se k nám po čase na trestné lavici náš volič zase vrátí (navíc lze předpokládat, že voliči brzy uvidí, že ani ony nové a čisté strany nejsou složeny z andělů). Zde je tedy receptem pouze důsledná budoucí důvěryhodnost a trpělivost.

2.2 Vedení strany, její vystupování navenek

Systémové řešení problému s čitelným a věrohodným vedením ODS budeme řešit změnou stanov ve věci výkonné rady. Žádná změna však není samospasitelná a neobejde se bez toho nejzákladnějšího: mnohem větší loajality všech reprezentantů, ale i členů ODS. Ať již nás v budoucích měsících a letech povede kdokoli, musíme se naučit, že respektujeme svého šerifa, neboť s ním rosteme i padáme. Typickou ukázkou byla loňská zima, kdy po sérii pochybovačných článků našich místopředsedů spadly naše preference až na 8 %, aby v okamžiku, kdy tyto články ustaly, vystoupaly zpět na 13 % (a pak – možná i proto – přišel Ištván). Musíme se znovu vrátit k zásadě, že špinavé prádlo se pere doma. Hádejme se, diskutujme, hlasujme. Ale když je odhlasováno, tak si jeden každý dejme bobříka mlčení a prosazujme většinou přijatý postup. Není možné si pořád nahánět osobní popularitu na úkor ostatních: já jsem ten lepší, programově poctivější, čestnější, čistší než zbytek. Výsledkem je vždy pokles celku. Není náhodou, že ve volbách teď uspěly strany jednoho vůdce a rozhádané strany v nich fatálně tratily. Voliči na vnitřní hádky nejsou zvědaví, zajímá je výkon, ne spor. Bez toho, abychom toto všichni přijali za své a začali se tím řídit (ale také trestat ty, kteří tak nečiní!), nemáme šanci.

2.3 Nemáme žádnou cílovou skupinu

Tento problém je samozřejmě nejsložitější, protože vyžaduje jak naše rozhodnutí kudy dál, tak slušný intelektuální výkon. Je nutné se zaměřit na aktualizaci našeho volebního programu, stejně jako na taktické i strategické plánování, a to vše s ohledem na naše ideové směřování a na naše voliče. Pro nejbližší chvíle – pracovně řekněme krátkodobý plán, jež může posvětit kongres – se musíme pokorně soustředit na stabilizaci našeho volebního potenciálu tak, aby propříště neexistovala možnost

našeho volebního propadu pod pětiprocentní hranici. Nezní to dobře, ale kdo nyní bude vykřikovat o návratu k dvaceti či pětatřiceti procentům, lze si do kapsy.

Musíme se na naše kroky přestat dívat starou „nováčkou“ optikou „Co tomu řekne bába Dymáková“. Budeme minimálně několik let v opozici, proto je třeba dočasně zapomenout na naše (dříve obdivuhodné) postoje typu „Co si počne poslední babička“, „Jak sladit populistický názor ODA (lidovců, Zelených, Věcí veřejných) s naším programem“ atd. Nic takového nás dlouho trápit nebude, pojďme tedy jasně definovat své voliče a pro ně cizelovat program!

3. NÁVRH PLÁNU

Tuto část své úvahy si také dovolím rozčlenit na tři části:

- kam se strategicky ubírat;
- jak neopakovat personální chyby;
- s jakým programem.

3.1 Strategická rozvaha

Musíme se konečně přestat zabývat sami sebou. Boj o očistu ODS byl úspěšný a nepochybně důležitý, ale dnes už ho musíme opustit, přinejmenším jako téma. Všichni, kdo s námi jdou jen pro osobní prospěch, brzy odpadnou zcela přirozeně, protože už nemáme podíl na moci a tudíž ani na zdrojích. Není od věci s těmi zbylými místními kmotříčky definitivně zatočit, ale už je to záležitost nemoderní a neprodejná. Je-li to třeba, dodělejme to, ale nesmí to být naše téma.

Především bychom si měli otevřeně přiznat, jaké je naše současné postavení v politickém spektru. Byli jsme obráni až na kost z obou stran, zprava i ze středu. Zároveň se ale pořád domnívám, že napravo od nás není žádná relevantní politická síla. Machovi Svobodní sice hodně posílili, ale ještě nejsou zásadně vidět. Ve středu je naopak maximálně přeplněno. Brousí tam TOPka, ANO i lidovci. Soustředíme se proto teď na stabilizaci našeho pravého boku a pak se případně vydejme znovu do centra, až začnou odpadávat voliči těchto stran, opět jako obvykle zklamání jejich výkonem.

Zabezpečení našeho pravého boku předpokládá v první řadě znovuzískání ideových pozic, které na nás dobyli Svobodní, a znovuzískání jejich voličů. Zde se nabízí cesta „mírová“ – tedy nějaká forma programové nebo později možná i personální kooperace, nebo naopak cesta konfrontační, tedy programově je s použitím výhody naší účasti ve Sněmovně opět marginalizovat. Obojí je možné a záleží jen na příštím vedení, jakou cestu zvolí.

Stejně tak musíme vědět, že nám v tuto chvíli zůstalo jen naprosto konzervativní (ne nutně ideově, možná lépe řečeno tradiční) voličstvo, které nás má spojené s celou érou úspěchů předchozích dekád, které v žádném případě nesmíme zklamat nějakými programovými excesy. Přinejmenším ve střednědobém horizontu se musíme jednoznačně vymezit jako menšinová strana, zapomenout na „rozkračování“ do středu a soustředit se na 15 – 20 % liberálně-konzervativních jasně nesocialistických voličů. Nyní není možné ani vhodné pokoušet se zalíbit čtenářům Respektu. Ta chvíle třeba jednou přijde, ale nepokoušejme se rozkračovat, dokud jsme jednou nohou v hrobě a druhou na šlupce od banánu.

3.2 Personálie

Není předmětem mého textu, kdo bude nebo nebude zvolen do čela ODS. Jsem dalek toho, abych v programovém dokumentu kopal za Petra či Pavla. Shrnu zde však výše řečené a přidám jednu praktickou radu.

Skončila doba vyrovnávání se s „kmotry“. Ne že by nebyli různí zákulisní hráči, ne že by nás nepoškodili, ale to hlavní, co nás poškodilo, byla příliš otevřená a zveličovaná řeč o nich. Tak či onak je toto téma již dílem neaktuální – s řadou divných hráčů jsme si poradili –, dílem nemódní a nezajímavé. Pojdme ho vrátit tam, kam patří, tedy především do čistě vnitrostranických mechanismů. Kdo je místně podezřelý či nepopulární, asi už nepatří na jakoukoli kandidátku. Držme to tak, už z toho nedělejme klíčové politické téma!

Zároveň bych na základě analýzy těchto voleb doporučil, abychom už neopakovali onu chybu s tzv. starostenským populismem: Tyto volby ukázaly více než zřetelně, že komunálně úspěšní politici zklamali! Ponechme stranou naše renegáty z hnutí Hlavu vzhůru, jež jen v Praze masivně prodávaly tváře tří starostů velkých městských částí a dalších komunálních politiků a dopadli, jak dopadli. Ani naši (ale ani jiných stran) rádoby oblíbení starostenští kandidáti žádnou díru do světa neudělali. Buď jsou oblíbení jen místně, nebo je naopak voliči mají rádi tolik, že je nehodlají z radnice pustit. Až na absolutní výjimky, jako je pan Hanzlík v Radotíně nebo pan Adamec na Hradecku, nepřinesli ani dramaticky větší zisky ve svých obcích, ani dostatek preferenčních hlasů pro sebe samé. Tento malinký pokus o populismus, o nějž jsme se pokusili, skončil alespoň u našich kmenových voličů fiaskem. Naši zbylí voliči cítí – a možná jsme i pár váhajících sehnali –, že na celostátní úroveň mají kandidovat politici s celostátním přesahem. Zapomeňme na populistické experimenty.

Naopak úkolem do budoucích let bude vytvořit našim komunálním politikům takovou celostátní pozici ODS, aby těm úspěšným nebyla přítěží, ale spíše pomocí nejen v jejich každodenním výkonu funkce, ale i v obhajobě mandátu či v kroku o stupeň výš. Je jasné, že klíčovou hodnotou je pro nás dnes členská základna, reprezentovaná nyní zejména úspěšnými komunálními politiky. Umělá gesta „Jsi úspěšný starosta, pojď nám pomoci sehnat hlasy do Parlamentu“ však očividně nefungují. Překračují totiž mnoho článků stranické práce, na něž se musíme opět orientovat.

3.3 Program

Jako programové východisko doporučuji čtyři Poděbradské artikuly, které byly rozumným a přitom jednoduchým sdělením. Zjevně nás rychlost a tlak, pod nímž byly sepsány, vedly k úsporným formulacím, které přežily i nepřízeň času. Pokud si je dnes přečteme a vypustíme-li konkrétní opatření, mimochodem povětšinou naplněná, tak můžeme plynule navázat. Nemá cenu před kongresem, který má určit další směřování, vypočítávat jednotlivé agendy, kterými budou artikuly naplňovány. To bude úkolem až nového vedení, resortních mluvčích a našich parlamentních klubů. Nyní si stačí stanovit, kde stojíme a jaké principy hájíme.

Pro úplnost připomínám Artikuly:

- **soukromí je nedotknutelné;**
- **levný stát;**
- **nezadlužená budoucnost;**
- **solidarita zodpovědných.**

K jasnému východisku Poděbradských artikulů však navrhuji přidat ještě další tři artikuly. Pro nás uvnitř možná vypadají samozřejmě a ODS je vždy hájila, ale v dnešním prostoru a čase je asi musíme (na rozdíl od roku 1998) i přes jejich samozřejmost vzít jako součást naší identity a našeho odlišení od zbytku politického spektra.

První bych pracovně nazval „Národní zájmy v globálním světě“. (Bylo k tomu již vytvořeno mnoho rozumných materiálů pro různé volby, takže lze jen čerpat a aktualizovat.) Skutečnost, že jsme národním státem a máme také své zájmy, se stává nesamozřejmou. Žijeme pod obrovským tlakem globalizovaného světa, ať už se jedná o Evropskou unii, OSN, konkurenci rychle se rozvíjejících států či ruské expanzivní choutky v podobě ekonomické dominance. Ve všech těchto oblastech musíme zdůrazňovat, že naši předci a prapředci vydupali Českou republiku jako samostatný subjekt a že za to mnohdy zaplatili velmi vysokou cenu. Už vůči nim jsme povinováni ji udržet jako suverénní útvar a nedopustit její nové porobení jakoukoliv cestou. Všechny úvahy o tom, že si vládnout neumíme a že pro nás je lepší, aby nám vládl někdo zvenčí, jsou arogantním podceňováním schopností našich občanů, jakkoliv o nich po volbách možná někteří pochybujeme.

Druhý, respektive šestý článek nazývám „Zastupitelská demokracie založená na soutěži politických stran“. Zase pro každého ódéésáka samozřejmost, kterou by asi nikoho nenapadlo zmiňovat, kdyby nedošlo k událostem posledních voleb. Je pro nás klíčové pokusit se obhájit model zastupitelské demokracie s jasným mandátem na určitou dobu, ze kterého jsou po uplynutí této doby skládány účty. Pro demokracii jako takovou, jejímiž jsme jedni z posledních obhájců, je nutné bránit se všem nápadům na přímou demokracii či odvolatelnost politiků, pokud se zrovna nelíbí. Pokud by se Česká republika vydala touto cestou, pak už nikdy nepřijmeme žádné dlouhodobější či nepopulární opatření. To je cesta do naprosté stagnace, kdy se každá politická reprezentace bude snažit jen zalíbit hlavnímu proudu. A s ohledem na fakt, nakolik je mainstream ovlivňován sdělovacími prostředky a k jakým vlastnickým změnám v médiích v posledních letech dochází, pak jde opravdu o oligarchizaci systému, která nemá obdoby.

Stejně tak musíme obhájit systém politických stran jako zprostředkujícího mechanismu mezi společností a jejími představiteli.

Každý z nás víme, jak jsou politické strany složitým a zranitelným mechanismem. Současně ovšem víme, že nic lepšího dosud ve světě nebylo vymyšleno. Politické strany jsou jedinou cestou, jak zprostředkovat spojení mezi jednotlivými úrovněmi volených veřejných orgánů na bázi společně sdílených zásad. Současně jsou jedinou možností, jak hájit dlouhodobé programy a představy, neboť ony nepředstavují nejen personální, ale i programovou trvalost. Snažme se je i po zkušenosti ODS s jejími zákulisními hráči posilovat, ale nevzdávejme boj o jejich smysl pro správu věcí veřejných. Nad to se ještě sluší dodat nesamozřejmou věc, že je konkurenčně velmi nefér, pokud mají politické strany velmi regulované podnikání i přijímání darů a proti nim ve stejné soutěži čím dál častěji vystupují oligarchové, kteří mohou libovolně využívat zdroje z jiných oblastí podnikání.

Posledním artikulem, který sice Poděbrady obsahují, ale ne s důrazem, který bych mu chtěl v nové situaci dát, je „Politika jako služba“. Opět možná něco, co působí už skoro jako klišé, ale možná jsme se právě tomuto základnímu předpokladu politiky z hlediska voličstva nejvíce zpronevěřili. Příliš často jsme budili pocit, že politika je jen kolbištěm různých více či méně privátních zájmů, nikoli primárně a především správy věcí veřejných pro blaho země a jejích občanů. Musíme do politiky vrátit důraz na program a hodnoty, které považujeme za správné a ve výsledku přínosné pro všechny. Jen tak máme šanci uspět proti oligarchům, kteří se mnohdy ani netají tím, že si přicházejí ošetřit své partikulární potřeby. Neznamená to, že budeme prosazovat politiku jako neplacenou zájmovou činnost, kterou si mohou dovolit jen bohatí nebo ti, které platí nějaký zákulisní hráč. Konečným zájmem a cílem skutečné politiky by vždy měla být opravdu dobrá správa věcí veřejných a my k ní takto vždy znovu přistupujeme.

Je-li řeč o politice jako o službě, je pro pravicový program třeba zmínit i tzv. princip subsidiarity, který se prolíná s mnoha našimi artikuly. Opět je tak vágní a samozřejmý, že ho vlastně ignorujeme. Osobně ten termín nemám rád, nicméně na něj nesmíme zapomenout. Jde o zlaté pravidlo, aby se politici – a zejména úředníci – nesnažili uzurpovat od nižších složek více moci, než jim přísluší.

To, co mohou jednotlivci či společenství provést z vlastní iniciativy a vlastním přičiněním, se nemá přenášet na stát. Každý státní zásah má přinášet pomoc jednotlivým složkám společnosti, nikdy je však nemá ničit a pohlcovat. Na základě této zásady všechny společnosti vyššího řádu musí zaujímat vůči nižším společnostem postoj služby, tedy ochrany, podpory a rozvíjení. Iniciativa, svoboda a odpovědnost menších společenských útvarů (jednotlivce, rodiny, skupiny, spolku...) nesmí být potlačována. Každá osoba, rodina a zprostředkující složka společnosti má něco originálního, co může nabídnout celé společnosti. Zkušenost dokládá, že popření subsidiarity nebo její omezování ve jménu demokratizace nebo rovnosti všech členů společnosti omezuje, a někdy dokonce popírá ducha svobody a iniciativy.

Apriorní nedůvěra k nižším článkům společnosti (rodiny, škola, nemocnice, radnice) se naopak dostáváme stále výše, až nakonec – všude se najdou chybní lidé – někteří skeptici nevěří ani vlastnímu státu a přemýšlejí o přesunutí pravomocí někam do nadoblačných výšin, třeba směrem k EU či OSN. Toto uvažování nesmíme připustit.

Na závěr bych se pokusil znovu shrnout zásady, které bych viděl jako klíč k obnově ODS a jejího vlivu v české a moravské společnosti. Protože mi jich nakonec vyšlo 7, stejně jako je klíčů či klíčníků od korunovačnických klenotů, a protože už Poděbradské artikuly se definovaly jako **jedny klíče pro mnoho dveří**, navrhuji název

Sedm univerzálních klíčů ODS:

1. nedotknutelné soukromí;
2. levný stát;
3. nezadlužená budoucnost;
4. solidarita zodpovědných;
5. národní zájmy v globálním světě;
6. zastupitelská demokracie založená na soutěži politických stran;
7. politika jako služba občanům.

V Praze 15. 11. 2013
Marek Benda